

N:o 4.

Ank. till Riksd. kansli den 14 oktober 1905, kl. 4 e. m.

Särskilda utskottets utlåtande, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till de hushåll, hvilkas värnpliktiga familjeförsörjare under innevarande år varit i tjänst vid flottan kvarhållna för extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid och hvilka för sin utkomst äro väsentligen beroende af familjeförsörjarnas arbetsförtjänst, äfvensom i ämnet väckta motioner.

I en den 11 oktober 1905 till Riksdagen aflåten proposition (n:o 4) har Kungl. Maj:t, med åberopande af propositionen bilagdt utdrag af protokollet öfver sjöförvarsärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att medgifva, att af omhänderhafvande medel finge, på sätt Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, till de hushåll, hvilkas värnpliktiga familjeförsörjare vore eller under innevarande år varit i tjänst vid flottan kvarhållna för extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid och hvilka för sin utkomst vore väsentligen beroende af familjeförsörjarnas arbetsförtjänst, utdelas understöd med 75 öre om dagen för hvarje dag af den extra tjänstgöringstiden; med rätt för Kungl. Maj:t att hvad sålunda utgifvits, förslagsvis beräknadt till 23,000 kronor, framdeles till ersättande hos Riksdagen anmäla.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts berörda proposition har utskottet till behandling förehåft tre motioner, väckta inom Andra Kammaren af herr *F. W. Thorsson m. fl.* (n:o 1), af herr *C. J. Ödman m. fl.* (n:o 3) och af herr *S. T. Palme* (n:o 5), sistnämnda motion så vidt densamma afser understöd åt vissa vid flottan tjänstgörande värnpliktigas hushåll.

I dessa motioner har föreslagits

Bih. till Andra Urtima Riksd. Prot. 1905. 8 Saml. 1 Afd. 4 Häft. (N:o 4.) 1

af herr *Thorsson m. fl.*:

att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t må af omhänderhafvande medel dels till samtliga värnpliktiga vid flottan, hvilka varit under innevarande år i tjänst kvarhållna utöfver lagstadgad öfningstid, utdela understöd med 1 krona om dagen för hvarje dag af den extra tjänstgöringstiden;

och dels till de hushåll, hvilkas familjeförsörjare på detta sätt kvarhållits och hvilka äro för sin utkomst väsentligen beroende af familjeförsörjarens arbetsförtjänst, utdela därutöfver ett understöd af 50 öre för hvarje dag af denna extra tjänstgöringstid.

Af herr *Ödman m. fl.*:

att Riksdagen ville besluta, att de värnpliktiga, kvarhållna för extra tjänstgöring vid flottan utöfver lagstadgad öfningstid, må tillerkännas så stort tillskott i penningar, att dagaflöningen för den öfver-skjutande tiden utgår med 1 krona pr dag; och

att Kungl. Maj:t må bemyndigas af tillgängliga medel bestrida dessa penningtillskott samt framdeles till ersättande hos Riksdagen anmäla hvad sålunda utgifvits, förslagsvis beräknadt till 60,000 kronor.

af herr *Palme*:

att Riksdagen ville medgifva, att af omhänderhafvande medel må, på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligt, tillskott i penningar till ett sammanlagdt belopp af högst 35,000 kronor utanordnas till sådana värnpliktiga, hvilka under innevarande år varit kvarhållna i tjänstgöring utöfver dem eljest för året åliggande tjänstgöringstid, men hvilka icke kunna komma i åtnjutande af det understöd, som omförmäles i Kungl. Maj:ts nådiga propositioner n:is 4 och 5 till innevarande urtima Riksdag, och hvilka därjämte kunna styrka, det de på grund af sagda extra tjänstgöring antingen lidit väsentlig minskning i sitt förvärf eller blifvit urständsatta att förskaffa sig sådan anställning, som svarar mot deras utbildning och färdigheter, dock att sådant tillskott i penningar, som här afses, icke må öfverstiga för hvarje värnpliktig 50 öre för hvarje dag af den extra tjänstgöringstiden.

Till det i propositionen omförmälda statsrådsprotokollet har chefen för sjöförsvarsdepartementet anfört följande:

»Med anledning af den politiska ställningen under innevarande års sommar har Kungl. Maj:t, med stöd af 28 § värnpliktslagen, den 23 sistlidna juni förordnat, att de till allmän tjänst vid flottan inskrifna

värnpliktiga, hvilka då allt sedan början af januari i år varit för öfning till tjänstgöring inkallade och hvilkas tjänstgöringstid skulle utgå den 1 juli i år, skulle allt fortfarande och intill dess annorlunda förordnades i tjänst kvarblifva. Af samma skäl och jämlikt samma lagrum har Kungl. Maj:t vidare den 24 sistlidna september beslutat, att dels af de till sjötjänst inskrifna värnpliktiga samtliga de, som tillhörde 1904 års klass, samt de utaf 1905 års klass, hvilka då voro sjökommenderade, dels ock de till klassen A i sjötjänst vid flottan öfverförda värnpliktiga, som då voro sjökommenderade, skulle jämväl allt fortfarande kvarblifva i tjänst. De värnpliktiga, angående hvilka beslut sålunda fattades den 24 sistlidna september, hade då varit till lagstadgade öfningar inkallade sedan den 4 juli i år, och enligt förut meddelade bestämmelser skulle deras tjänstgöring hafva afslutats den 29 nästlidna september. Genom beslut den 11 innevarande oktober har Kungl. Maj:t härefter förordnat, att samtliga ifrågavarande värnpliktiga skulle hemförlofvas enligt de bestämmelser, som i kommandoväg utfärdades, dock senast den 18 i denna månad.

Nämnda värnpliktiga hafva följaktligen varit i tjänst kvarhållna utöfver den lagstadgade öfningstiden, de till allmän tjänst vid flottan inskrifna under den afsevärda tiden af omkring tre och en half månad och de öfriga under något mer än en half månad.

Med anledning af stadgande i kungl. förordningen angående aflöning för sjöruddföringsområdesbefäl och för flottans värnpliktiga under fredstid m. m. den 5 december 1901 hafva till ifrågavarande värnpliktiga under den tid, de sålunda varit i tjänst kvarhållna, utbetalts ett penningbidrag af 50 öre om dagen.

Då den tjänstgöring, som sålunda ägt rum utöfver den vanliga öfningstiden, varit föranledd af hänsynen till rikets försvar, synes det mig icke böra ifrågasättas att tilldela samtliga ifrågavarande värnpliktiga ytterligare penningbidrag för samma tid utöfver hvad sålunda redan kommit dem till del.

Ehuru dessa värnpliktiga tillhört de yngsta årsklasserna, är det emellertid att antaga, att åtskilliga af dem äro familjeförsörjare och att några af dessas familjer genom familjeförsörjarnas förlängda bortovaro råkat uti en i ekonomiskt afseende betryckt ställning.

Under sådana förhållanden och då innevarande år icke någon allmän mobilisering ägt rum, utan endast vissa få klasser värnpliktiga blifvit i tjänst kvarhållna under någon afsevärd tid, synes det mig böra ifrågasättas, huruvida icke i dessa särskilda fall något understöd bör af statsmedel utgå till de familjer, som sålunda drabbats af betryck.

Riksdagen har redan förut en gång medgifvit understöds utbetalande i dylikt fall.

Vid 1904 års riksdag föreslogs nämligen af en enskild motionär, att Riksdagen för utdelande af statsunderstöd åt de obemedlade hushåll å Gottland, hvilkas familjeförsörjare varit inkallade till extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid, ville bevilja ett förslagsanslag om 8,000 kronor. Motionären anförde såsom skäl härför, bland annat, att, enligt hans förmenande, jämlikt redan förefintliga bestämmelser de värnpliktiga, hvilka efter slutad utbildning under fred inkallades till extra tjänstgöring, därunder borde erhålla ett särskildt tillskott i penningar utöfver det i allmänhet utgående penningbidraget af 50 öre om dagen.

I anledning af denna motion anförde Riksdagen i skrifvelse den 20 maj 1904, att Riksdagen icke kunnat dela i motionen uttalad uppfattning om de svåra följder, som skulle för det allmänna vara att befara, därest af de värnpliktiga, såsom då på Gottland skett, uttoges den hvarje svensk värnpliktig man åliggande skyldighet att utan särskild därför lämnad ersättning träda i vapentjänst, då sådant kräfdes.

Uti ifrågavarande och till äfventyrs framdeles inträffande liknande fall, där mobiliseringen blott vore partiell och allenast afsåge en viss landsdel, hade Riksdagen likväl ansett de ekonomiska svårigheter böra behjärtas, som kunde uppstå för de personer, hvilka för sitt uppehälle vore väsentligen beroende af till extra tjänstgöring inkallad värnpliktigs arbetsförtjänst.

Så mycket hellre hade Riksdagen ansett någon åtgärd i motionens syfte böra vidtagas som redan i gällande värnpliktslag af den 14 juni 1901 medgifvits lättnader vid värnpliktens fullgörande för vissa i lagens § 16 mom. 2 angifna värnpliktiga — t. ex. enda arbetsföre sonen till orkeslös eller vanför fader. Och med dessa värnpliktiga syntes uti ifrågavarande afseende — med hänsyn till att mobiliseringen då afsåge jämväl äldre årsklasser — böra jämsställas äfven de värnpliktiga, som ägde hustru eller barn, hvilka vore af deras arbete för sitt uppehälle väsentligen beroende.

I då förevarande fall hade Riksdagen därför ansett något tillskott böra utgå utöfver de vanliga förmånerna till såväl de värnpliktiga, hvilka, enligt hvad ofvan nämnts, angåfves i värnpliktslagens åberopade paragraf, som ock de med dem enligt Riksdagens åsikt jämsställda.

Angående beloppet af detta tillskott hade Riksdagen funnit det samma skäligen böra för hvarje värnpliktig, som därtill kunde komma i fråga, sättas till 75 öre om dagen af den extra tjänstgöringstiden, utgörande ungefärliga skillnaden emellan de värnpliktigas arbetsförtjänst,

som, enligt hvad i ärendet blifvit upplyst, ej i allmänhet torde öfverstiga 2 kronor om dagen, och värdet — omkring 1 krona 25 öre — af de förmåner, hvilka de enligt gällande bestämmelser under tjänstgöringen åtnjöte i form af underhåll, beklädnad och penningbidrag m. m.

Riksdagen förklarade sig vidare anse, att medlen borde utanordnas till Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som skulle äga att på värnpliktigs ansökan, vitsordad af vederbörande pastor och kommunalstämмоорdförande eller därmed jämförlig kommunal tjänsteman, utbetala belöpande tillskott till den värnpliktiges hushåll, hvilket hellre än den värnpliktige själf syntes böra ifrågakomma att uppbära detsamma. Tillvägagångendet i detta afseende förklarade sig emellertid Riksdagen gifvetvis vilja till Kungl. Maj:ts bestämmande öfverlämna.

På grund af hvad sålunda anförts beviljade Riksdagen för år 1905 å extra stat ett förslagsanslag af 8,000 kronor att, på sätt Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, utdelas med 75 öre om dagen till de hushåll å Gottland, hvilkas värnpliktiga familjeförsörjare under år 1904 blifvit eller blefve inkallade till extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid och hvilka för sin utkomst vore väsentligen beroende af familjeförsörjarnas arbetsförtjänst; med rätt för Kungl. Maj:t att af tillgängliga medel förskottsvis utbetala under år 1904 hvad som af anslaget kunde för sagda ändamål finnas erforderligt.

De bestämmelser angående ifrågavarande belopps utbetalande, som härefter blefvo af Kungl. Maj:t utfärdade, öfverensstämde i hufvudsak med hvad af Riksdagen föreslagits.

Vid 1905 års lagtima riksdag föreslogs härefter i en motion, att Riksdagen skulle ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om utarbetande och framläggande inför Riksdagen af sådana lagbestämmelser och förslag, hvarigenom dels ett visst penningbelopp kunde, genom Kungl. Maj:ts befallningshafvandes försorg, utbetalas till hvarje i tjänst inkallad, medellös värnpliktigs hemmavarande anhöriga och dels detta penningtillskotts storlek kunde bestämmas.

I anledning af denna motion anförde vederbörande utskott, att hvad Riksdagen år 1904 uti ifrågavarande afsende beviljat, skett under uttalande däraf, att, enär den då ifrågakomna mobiliseringen blott varit partiell och allenast afsett en viss landsdel, fog för den då gjorda framställningen syntes föreligga. Hvad Riksdagen sålunda beslutat ågnade sig däremot icke att åberopa såsom skäl för bifall till den vid 1905 års riksdag gjorda framställningen, som afsåge, att penningtill-

skott skulle under vanliga fredsförhållanden tillkomma *alla* verkligen medellösa värnpliktigas hemmavarande anhöriga.

En dylik utsträckning af det vid 1904 års riksdag gjorda medgifvandet kunde utskottet icke tillstyrka, icke blott med hänsyn till de högst betydande summor, som vid bifall härtill staten skulle nödgas utbetala, och de missbruk, som med sannolikhet kunde antagas blifva däraf föranledda, utan äfven emedan ett sådant medgifvande lätt skulle kunna leda till en mängd andra ersättningsanspråk för förlorad arbetsförtjänst af större eller mindre valör.

Utskottet hemställde därför, att den ifrågavarande motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda, och^ablef denna utskottets hemställan af Riksdagen bifallen.

Då fråga uppstod, huruvida icke särskildt statsunderstöd borde beredas de obemedlade familjer, hvilkas försörjare under innevarande år tjänstgjort såsom värnpliktiga vid flottan utöfver lagstadgad öfningstid, anmodade jag chefen för flottans stab att dels förebringa utredning af frågan, huruvida nu gällande lagar och författningar kunde anses gifva stöd för utbetalande af dylikt understöd, dels ock inkomma med förslag till framställning till Riksdagen om beviljande af medel för berörda ändamål, innefattande, bland annat, ej mindre förslag till bestämmelser angående grunderna för understödens utbetalande och den ordning, i hvilken beslut borde fattas om tilldelande af understöd, än äfven en beräkning af det belopp, som kunde anses vara för ifrågavarande ändamål erforderligt.

I det svar, chefen för flottans stab i anledning häraf afgifvit, har han erinrat om, att enligt 35 § värnpliktslagen de värnpliktiga, som i och för sin utbildning tjänstgjorde i fred under längre tid än flertalet beväringmän, skulle utöfver det ordinarie penningbidraget erhålla ett särskildt tillskott i penningar, samt att i 27 § 2 mom. samma lag vore bestämdt, att särskild ersättning skulle utgå för tid, som värnpliktig vid flottan finge tjänstgöra utöfver den ordinarie tjänstgöringstiden, om fartyg, hvarå han tjänstgjorde, vore hindradt att återkomma till station af flottan och blifva afmönstradt, innan tiden för den tjänstgöring, till hvilken den värnpliktige inkallats, gått till ända.

I värnpliktslagen vore emellertid ej bestämdt, huru ersättning skulle utgå till värnpliktig, som fullgjort lagstadgad tjänstetid och därutöfver inkallades till extra tjänstgöring under fredstid.

Chefen för flottans stab har emellertid ansett, att dylik ersättning borde utgå, och föreslagit, att till samtliga ifrågavarande värnpliktiga, som blifvit i tjänst kvarhållna, skulle för den extra tjänstgöringstiden

utbetalas 50 öre om dagen utöfver det belopp af 50 öre för hvarje dag, de i sådant afseende redan uppburit.

Därjämte har han hemställt, att till obemedlade hushåll, hvilkas familjeförsörjare varit i tjänst kvarhållna, skulle härutöfver utbetalas 25 öre om dagen för den extra tjänstgöringstiden.

Beträffande utbetalningen af ersättningarna har chefen för flottans stab föreslagit, att densamma måtte få ombesörjas af Konungens vederbörande befallningshafvande.

Under förutsättning att penningbidrag med 75 öre om dagen endast skulle komma att utgå till de obemedlade familjer, hvilkas försörjare varit inkallade till tjänstgöring, har stabschefen beräknat kostnaden härför till omkring 23,000 kronor.

Den af ofvannämnde motionär och chefen för flottans stab uttalade åsikt, att i gällande författningar skulle förefinnas laga grund för utbetalande af extra penningbidrag till de värnpliktiga, som varit inkallade till sådan extra tjänstgöring, hvarom nu är fråga, kan jag icke dela. De af stabschefen åberopade lagrummen åsyfta uppenbarligen endast de fall, då antingen vissa värnpliktiga för sin utbildning enligt värnpliktslagen skola tjänstgöra under längre tid än i allmänhet är stadgadt eller ock värnpliktiga blifva hindrade från att afmönstra från fartyg, hvarå de för sin utbildning tjänstgjort, till följd däraf att fartyget af någon händelse blifvit hindradt att återkomma till vederbörande station, innan den stadgade tjänstgöringstiden gått till ända. I båda dessa fall är det således endast fråga om tjänstgöring i och för lagstadgad utbildning.

Så har icke varit fallet med den extra tjänstgöring, som nu ifrågasvarande värnpliktiga varit underkastade. Denna tjänstgöring har blifvit anbefalld med stöd af 28 § värnpliktslagen och af det skäl, att omsorgen om rikets försvar kräde densamma. Något stöd för åsikten att värnpliktiga, som tjänstgöra under dylika förhållanden, böra äga rätt till något särskildt penningbidrag, synes icke kunna i nu gällande lagar och författningar erhållas.

Det torde nämligen vara en bestämd skillnad mellan den längre tjänstgöring än den vanliga, som en värnpliktig måste underkasta sig för att bibringas den utbildning, som erfordras för det särskilda vapenslag, han blifvit tilldelad, och den särskilda tjänstgöring, som är påkallad omedelbarligen af omsorgen för landets försvar. Skyldigheten att fullgöra denna senare tjänstgöring synes vara en direkt följd af hans medborgarskap i det land, han tillhör, och lär icke böra förän-

leda till någon särskild ersättning utöfver hvad i allmänhet utgår vid hvarje tjänstgöring.

Det torde invändas, att, äfven om dylik ersättning icke bör utgå, när allmän mobilisering äger rum, den dock bör utbetalas, när mobiliseringen, såsom nu varit fallet, endast varit partiell och således blott ett jämförelsevis ringa antal värnpliktiga däraf drabbats. Den omständigheten att allenast några värnpliktiga blifvit ålagda den skyldighet, som under andra omständigheter kunnat åläggas alla, synes emellertid icke böra föranleda till ett dylikt undantag från den regel, som i allmänhet synes böra gälla.

Särskild ersättning synes mig därför, såsom jag redan framhållit, icke böra utgå i vidare mån än som af 1904 års Riksdag i likartadt fall medgifvits eller till de hushåll, hvilkas värnpliktiga familjeförsörjare varit inkallade till extra tjänstgöring och hvilka för sin utkomst varit väsentligen beroende af familjeförsörjarnas arbetsförtjänst. Till nu ifrågavarande hushåll torde böra räknas förutom de, som, på sätt af 1904 års Riksdag omförmäls, bestå af den värnpliktiges hustru och barn, jämväl andra hans anhörigas hushåll, därest han själf af samma hushåll är medlem.

Hvad beträffar beloppet af penningbidraget torde anledning icke föreligga att frångå det belopp, som i sådant afseende medgafs af 1904 års Riksdag, eller 75 öre för hvarje dag af den extra tjänstgöringstiden. Den summa af 23,000 kronor, som chefen för flottans stab, under antagande att endast detta understödsbelopp blefve fastställt, beräknat skola komma att utgå, lär säkerligen icke komma att öfverskridas.

I likhet med hvad som skedde år 1904 torde det böra öfverlätas åt Kungl. Maj:t att bestämma de närmare villkoren för att kunna komma i åtnjutande af ifrågavarande understöd, och synes det jämväl nu kunna öfverlätas åt Konungens vederbörande befallningshafvande att besluta om beloppens utbetalande i hvarje särskildt fall.

Af Riksdagen torde medgifvande nu endast böra utverkas att få med omhänderhafvande medel bestrida ifrågavarande understöd med rätt för Kungl. Maj:t att de utbetalda beloppen sedermera till ersättande anmäla.»

På grund af hvad han sålunda anfört hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition af innehåll som här ofvan finnes angifvet.

I fråga om de skäl, hvarpå motionärerna grundat sina förslag, tillåter sig utskottet hänvisa till motionerna.

Med hänvisning till hvad chefen för sjöförsvarsdepartementet anfört till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet, och då utskottet icke funnit tillrädligt att, på sätt motionärerna ifrågasatt, understöd beviljas utöfver hvad Kungl. Maj:t i nära öfverensstämmelse med 1904 års Riksdags medgifvande föreslagit, hemställer utskottet,

att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition och med afslag å de i ämnet väckta motionerna, i hvad de skilja sig från propositionen, må medgifva, att af omhänderhafvande medel må, på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligt, till de hushåll, hvilkas värnpliktiga familjeförsörjare äro eller under innevarande år varit i tjänst vid flottan kvarhållna för extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid och hvilka för sin utkomst äro väsentligen beroende af familjeförsörjarnas arbetsförtjänst, utdelas understöd med 75 öre om dagen för hvarje dag af den extra tjänstgöringstiden; med rätt för Kungl. Maj:t att hvad sålunda utgifvits, förslagsvis beräknadt till 23,000 kronor, framdeles till ersättande hos Riksdagen anmäla.

Stockholm den 14 oktober 1905.

På särskilda utskottets vägnar:

L. ÅKERHJELM.

Rerservationer:

af herrar *D. Persson* i Tällberg och *D. Bergström*, hvilka ansett, att utskottet bort föreslå,

att Riksdagen ville
dels bifalla Kungl. Maj:ts föreliggande proposition,
dels på grund af i ämnet väckta motioner med-
gifva, att Kungl. Maj:t af omhänderhafvande medel

må, på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligt, utanordna tillskott i penningar äfven till sådana värnpliktiga, som icke äro familjeförsörjare, hvilka under innevarande år varit i tjänst vid flottan kvarhållna för extra tjänstgöring utöfver lagstadgad öfningstid och kunna styrka, att de efter sagda tjänstgöring och genom där af beroende omständigheter drabbats af svårigheter att sig försörja, dock att sådant tillskott i penningar, som här afses, icke må öfverstiga 50 öre för hvarje dag af den extra tjänstgöringstiden; börande det belopp, som härtill åtgår, likaledes till ersättande hos Riksdagen anmälas;

af herr *Zetterstrand*, som ansett, att utskottet bort föreslå,

att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition och de i ämnet väckta motionerna, måtte medgifva, att af omhänderhafvande medel må till samtliga värnpliktiga, som äro eller under innevarande år varit i tjänst vid flottan kvarhållna för extra tjänstgöring under längre tid än två dagar utöfver lagstadgad öfningstid, för den extra tjänstgöringstiden utbetalas 50 öre om dagen utöfver det belopp af 50 öre för hvarje dag, de i sådant afseende redan uppburit, samt att därutöfver må till obemedlade hushåll, hvilkas familjeförsörjare varit i tjänst kvarhållna, utbetalas 25 öre om dagen för den extra tjänstgöringstiden; med rätt för Kungl. Maj:t att hvad sålunda utgifvits, förslagsvis beräknadt till 70,000 kronor, framdeles till ersättande hos Riksdagen anmäla;

af herr *Ödman*, som ansett,

att utskottet bort tillstyrka bifall till den af honom m. fl. väckta motionen.